

Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi

The Role of Islands in the Determination of the Straight Baselines: Fringe of Islands Puzzle

Deniz TEKİN APAYDIN^{*}

Öz

1951 yılında Birleşik Krallık ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası ile düz esas hatlar uygulamasının uluslararası deniz hukukundaki geçerliliği Uluslararası Adalet Divanı tarafından teyit edilmiş; ancak bunların uygulanmasına ilişkin ilkeler ne içtihatla ne de daha sonraki uluslararası antlaşmalarda bir netlik kazanabilmiştir. Özellikle 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde düz esas hatların uygulanmasıyla içsulara dâhil edilebileceği öngörülen 'adalar saçağı' kavramının muğlaklığı uygulamada kavramın aşırı liberal yorumlanarak esas hatların bir genişleme aracı olarak kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Bunun ulusal ve uluslararası deniz alanları üzerinde olduğu kadar, sınırlandırma ihtilafları üzerinde de ciddi etkileri olabilecektir. Bu etkiler Ege Denizi'ndeki deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair ihtilafta çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma adaların saçak oluşturduklarında düz esas hatlara ne zaman ve ne koşullarda uygun zemin oluşturabileceğini belirlemek ve özellikle geniş tutulan düz esas hatların etkilerini ortaya koymak amaçındadır.

Anahtar Kelimeler: Düz esas hatlar, Adalar saçağı, 1951 Balıkçılık Davası, Deniz alanlarının tespiti, Deniz alanlarının sınırlandırılması, Hakça ilkeler, Eşit uzaklık ilkesi, İnsanlığın ortak mirası

Abstract

The validity of employing straight baselines in international law of the sea was confirmed by the Anglo-Norwegian Fisheries Case of 1951; however, the principles applicable to the use of such baselines has been elucidated by neither case-law, nor later international treaties. Particularly, the vagueness of the 'fringe of islands' concept, which was accepted to be included within internal waters by the virtue of applying straight baselines, causes the concept to be interpreted liberally and baselines to be used as a tool for expansion. This may have serious implications on delimitation disputes, as well as national and international maritime areas. These implications surface drastically in the delimitation dispute at the Aegean Sea. This study aspires to determine when, and under what conditions would islands, when they form a fringe, qualify for straight baselines, and especially to reveal the effects of extended straight baselines.

* Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı,
E-Mail: deniz.apaydin@marmara.edu.tr

Keywords: Straight baselines, Fringe of islands, Anglo-Norwegian Fisheries Case of 1951, Determination of maritime zones, Maritime delimitation, Equitable principles, Equidistance rule, Common heritage of mankind

I. GİRİŞ

Deniz alanlarının sınırlandırılması, uluslararası deniz hukukunun en önemli ve belki de üzerinde en büyük ihtilafların yaşandığı alanıdır. Adalar ise deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgili ihtilaflarda önemli bir alt başlıktır. Adaların varlığı ve özellikle konumu, pek çok sınırlandırma ihtilafında çözümü daha da karmaşık hale getiren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun tipik örneği eşit uzaklık çizgisine yakın ya da bu çizginin ters tarafında kalan ada ya da adaların varlığının sınırlandırma üzerindeki etkisidir. Bu çalışma, adaları bahsedilen tipik durumun dışındaki bir bağlamda ele alacaktır.

Deniz alanlarının sınırlandırılabilmesi için ilk olarak deniz alanlarının iç sınırının belirlenmesi gerekmektedir. Uluslararası sular olarak da nitelenen açık denizler haricindeki tüm deniz alanlarının ölçümü esas hattan başlayarak yapılmaktadır. Bu nedenle esas hattın tespiti büyük önem arz etmektedir. Kimi coğrafi durumlarda bu tespitin yapılabilmesinde yine adaların belirleyici rolü olmaktadır. Bu çalışma, deniz hukukunda adaların esas hattın belirlenmesindeki etkisini aktarmak ve özellikle adalar saçağı kavramı ışığında bu etkinin sınırlarını tartışmak amacındadır.

İlk olarak esas hat kavramının fonksiyonu aktarılacak ve konu uluslararası mevzuat temelinde ele alarak uluslararası hukukta kabul edilmiş esas hat türleri anlatılacaktır. Bu kapsamda esas hattın belirlenmesinde kullanılan yöntemlerden düz esas hatlara ağırlık verilecektir. İkinci bölümde, adaların esas hatların çizilmesindeki etkisi 'takımadalar' ve 'adalar saçağı' kavramları altında incelenecektir. Bu incelemenin merkezini adalar saçağı kavramı oluşturacak olup, takımadalara ilişkin anlatılar sadece adalar saçağı kavramının netleştirilmesi ve konu bütünlüğünün sağlanabilmesi amaçları nispetinde kısıtlı tutulacaktır. Burada özellikle adalar saçağı kavramının sınırlarının belirlenebilmesi için uluslararası hukukun getirdiği kısıtların, kavramın uygulanabilirliğinde belirlilik sağlama etkisinin potansiyeli üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde düz esas hatlar uygulamasının ulusal deniz alanları, sınırlandırma ve uluslararası deniz alanları üzerindeki olası etkileri tartışılacaktır. Bu bölümde etkilerden yola çıkılarak düz esas hatlar uygulamasının uluslararası deniz hukuku bakımından önemi pekiştirilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın son kısmında bulgular özetlenerek örnekleme yöntemiyle ortaya çıkan vargılar sunulacaktır.

II. ESAS HATTIN FONKSİYONU VE ÇEŞİTLERİ

Esas hattın belirlenmesinin uluslararası hukuk açısından üç temel fonksiyonu vardır: İlk olarak esas hattın belirlenmesi, devletin deniz ülkesinin, yani devletin egemenlik sınırlarının

belirlenmesi için gereklidir. Devletin deniz ülkesi, iç sular ve karasularından müteşekkil olup, deniz ülkesinin dış sınırı, devletin ülkesellik prensibi uyarınca egemen haklarını bütüncül olarak kullanabileceği coğrafi alanın sınırlarını çizer.¹ Esas hat aynı zamanda iç sular ile karasularını ayıran hattı da belirleyerek her iki deniz alanına ilişkin hukuki rejimlerin uygulama alanını tayin eder. Bu ayırım bilhassa karasularında geçerli olan zararsız geçiş rejiminin coğrafi uygulama alanının belirlenebilmesi için önemlidir. İkinci olarak esas hattın tespiti, devletin deniz ülkesi haricinde kalan deniz alanlarının sınırlarının çizilebilmesi için gereklidir. Bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı genişliklerinin ölçümü her zaman esas hattan başlanarak tespit olunur. Hatta açık denizlerin ve uluslararası deniz yatağının sınırları da ancak bu alanların tespiti vasıtasıyla belirlenebilir hale gelir.² Son olarak esas hattın tespiti, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası ihtilafların çözümünde ilk referans noktası olması nedeniyle önemlidir. Bu çalışma daha ziyade esas hattı bu üçüncü fonksiyonu bağlamında ele almayı amaçlamaktadır.

Esas hat kavramı 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin³ (BMDHS) 'Karasularının Sınırları' bölümü altında 'Normal Esas Hat' ve 'Düz Esas Hatlar' olarak yer almıştır. Normal esas hat, "kıyı boyunca uzayan en düşük cezir hattı" olarak ifade edilmiş olup⁴, adından da anlaşıldığı üzere aksini gerektirecek olağan/normal dışı bir durum söz konusu olmadıkça kural olarak uygulanacak yöntemdir. Bu anlamda olağan dışı haller ise madde 7'de yer alan "Düz esas hatlar" başlığı altında belirtilmiş⁵ ve ilk paragrafta "Kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı ve içe doğru parçalanmış olduğu veya kıyı boyunca hemen yakında bir adalar

1 BMDHS, Madde 2 uyarınca bu egemenlik karasuları üzerindeki hava sahasını ve bu suların deniz yatağı ile toprak altını da kapsar.

2 BMDHS, Madde 86

3 BMDHS, dokuz yıl sürüp nihayet 1982'de uluslararası hukuk tarihinin en uzun müzakere sürecinin ardından 1994'te yürürlüğe girmiştir. An itibarıyla 167 devlet ve Avrupa Birliği bu uluslararası antlaşmaya taraftır. Türkiye ise müzakerelere resmi delegasyon ile katılmış olup, nihai metni imzalamamış ve antlaşmaya taraf olmamıştır.

4 BMDHS, Madde 5: "Bu Sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı normal esas hat, kıyı devleti tarafından resmen kabul edilmiş büyük ölçekli deniz haritalarında belirtildiği şekliyle, kıyı boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır."

5 BMDHS, Madde 7: "1 – Kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı ve içe doğru parçalanmış olduğu veya kıyı boyunca hemen yakında bir adalar saçağının bulunduğu yerlerde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın çizimi için, uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.

2 – Bir deltanın mevcudiyeti ve diğer doğal özellikler sebebiyle kıyının son derece değişken olduğu bölgelerde, uygun noktalar en düşük cezir çizgisi boyunca seçilebilir; en düşük cezir çizgisinin daha sonra yükselmesi halinde dahi, bu düz esas hatlar, işbu Sözleşmeye uygun olarak kıyı devleti tarafından değiştirilmedikçe yürürlükte kalacaktır.

3 – Düz esas hatların oluşturduğu çizginin kıyının genel yönünden fark edilir bir biçimde sapmaması ve bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için, bunların kara sahasına yeter derecede yakın bağlı olmaları gerekir.

4 – Düz esas hatlar cezir zamanı ortaya çıkan yüksekliklere doğru veya bunlardan başlamak üzere çizilmeyecektir; meğer ki, bunlar üzerinde devamlı olarak suyun üstünde kalan deniz fenerleri veya benzer tesisler inşa edilmiş olsun veya bu şekilde çizilmiş düz esas hatlar uluslararası genel bir kabul görmüş olsun.

5 – 1. paragraf uyarınca düz esas hatlar yönteminin uygulandığı durumlarda, bazı esas hatların tespiti için, söz konusu bölgeye özgü ve gerekliliği ve önemi uzun bir teamül ile açıkça kanıtlanmış ekonomik çıkarlar göz önünde tutulabilir.

6 – Düz esas hatlar yöntemi bir devlet tarafından, diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde uygulanamaz."

saçağının bulunduğu yerlerde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın çizimi için, uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.” denmiştir. Bunun haricinde nehir ağızları⁶ ile hükmi ya da tarihi körfezler⁷ için de özel esas hatlar düzenlemeleri getirilmiştir. Hatta körfezlere uygulanabilen kapama çizgileri, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından düz esas hatlara eşdeğer olarak sayılmıştır.⁸ Fitzmaurice’e göre düz esas hatlar ve normal esas hat arasındaki en önemli fark düz esas hatların kıyı boyunca değil suların üstünden çizilmesidir.⁹ Normal esas hatlardaki gibi düz esas hatlarda da hattın kara tarafında kalan sular içsular olarak nitelenmekle beraber, aslen karasuları için söz konusu olan zararsız geçiş hakkı BMDHS m.8(2) uyarınca bu sular için de uygulanacaktır. Dolayısıyla içsulara, koylar, körfezler, limanlar, kapalı denizler ile iç denizler ve düz esas hatlar yönteminin uygulandığı durumlarda bu hatların berisinde kalan su alanları girebilmektedir.¹⁰

Esas hattın tespitinde hangi yöntemin kullanılacağı esasen kıyı devletinin kararına bırakılmış olmakla beraber, düz esas hatlar yönteminin tercihi, ancak bunu haklı kılan olguların varlığı ile mümkün olabilecektir.¹¹ Uluslararası hukuk açıkça düz esas hatlar tekniğinin sadece kıyı formasyonunun topografyası m.7’de belirtilen ön şartlara uygun olan kıyı devletlerince kullanılmasını öngörmüştür.¹² Dolayısıyla, aslen kıyı devletinin tercih hakkı, sadece düz hatları haklı kılabilecek durumların varlığı halinde, düz esas hatlar ya da normal esas hat ya da bu ikisinin kombine edildiği bir diğer yöntemi tercih etmek ile kısıtlıdır.¹³

Bu iki esas hat dışında BMDHS m.47’de “Takımadada esas hatları” başlığı altında takımadalar için öngörülmüş özel esas hat metodu sunulmuştur.¹⁴ Bu metot yalnızca m.46’da tanımlanan takımadalar ve takımadada devletleri için kullanılabilir.¹⁵ Buna göre maddede yer verilen şartlara

6 BMDHS, Madde 9

7 BMDHS, Madde 10

8 Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras; Nikaragua müdahil) 1992 ICJ Rep. 351, s.417

9 G. FITZMAURICE, *The Law and Procedure of the International Court of Justice*, vol. I (Cambridge University Press, Cambridge, 1995) s.218

10 F.H. BAYKAL, *Deniz Hukuku Çalışmaları (Alfa, İstanbul, 1998) s.10 vd.*

11 Örneğin Amerika Birleşik Devletleri 1952 yılında bu tür bir esas hat rejiminin kabul edilmediğine dair hükümetin aldığı bir karar neticesinde Alaska’nın güneydoğusunda ve Maine kıyılarında, bu kıyıların düz esas hatlara elverişli olmasına rağmen düz esas hatlar yöntemini kullanmamıştır.

12 S. KOPELA, *Dependent Archipelagos in the Law of the Sea* (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2013) s.72

13 BMDHS, Madde 14

14 Madde 47 – Takımadada esas hatları:

“1 – Çizilen esas hatların belli başlı adaları içermesi ve hatlar içerisinde kalan suların yüzölçümünün, atoller de (resifler / su üzerinde kalan kayalıklar) dâhil olmak üzere, karaların yüzölçümüne oranının bire bir ile dokuza bir aralığında olması şartıyla, takımadada devleti en uzak adaların en uç noktalarını ve takımadanın su üzerinde kalan kayalıklarını birleştiren takımadada düz esas hatları çizebilir.”

15 Madde 46 – Terimlerin kullanılışı:

“Bu Sözleşme uyarınca:

a) “Takımadada Devleti”, bütünüyle bir veya birçok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir Devlet anlamına gelir;

b) “Takımadada”, birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunları bağlayan sular ve diğer doğal unsurlar da dâhil olmak üzere, adalar grubu anlamına gelir.”

ve kısıtlara riayet etmek kaydıyla takımda devletleri en uzak adalarının en uç noktalarını ve takımadanın su üzerinde kalan kayalıklarını birleştiren şekilde düz esas hatlar belirleyebilir.

Her hâlükârda bir çeşit başlangıç çizgisi işlevi gördüğü söylenebilecek olan esas hat kavramı, BMDHS'den çok önce ortaya çıkmıştır ve deniz alanlarını sınırlamak için suların en çok çekildiği zamandaki kıyı çizgisi esas alınmıştır.¹⁶ Ancak zaman içinde gayrinizami kıyıların oluşturduğu hatların birbiriyle çakışan deniz alanları üzerindeki yetkinin belirlenmesini güçleştirmesi nedeniyle bu alanın düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. UAD'nin karara bağladığı 1951 tarihli Anglo-Norveç Balıkçılık Davası (Balıkçılık Davası) tüm dünyada geniş yankı uyandırmış ve ilk kez düz esas hatların uluslararası hukuk bakımından geçerliliğini teyit etmiştir.¹⁷ Hatta bu davada UAD'nin düz esas hatlara ilişkin ortaya koyduğu ilkeler Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) tarafından da benimsenmiş ve bunların bir kısmı takip eden yıllarda 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (KBBS) m.4'e motamot dâhil edilmiştir.¹⁸ Yine aynı düzenleme, ufak değişiklikler ve eklentilerle BMDHS m.7'ye aktarılmıştır.¹⁹

Yukarıdaki verilerden anlaşıldığı üzere, düz esas hatlar yöntemine başvurulması durumunun adaların mevcudiyetiyle yakın ilişkisi vardır. Hatta denebilir ki, kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı ve içe doğru parçalanmış olduğu haller ile nehir ve körfez ağzları dışında düz esas hatlar yöntemi ancak adalar ile ilintili olabilir. Bu rabitanın kapsamı ve etkisi ise netleştirilmeye muhtaçtır.

III. ADALAR VE ESAS HATLAR

BMDHS Madde 121(1), adayı “sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçası” olarak tanımlamaktadır.²⁰ Adalar, uluslararası deniz hukukunda özellikle deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda ihtilaf kaynağı ya da ihtilafı derinleştiren bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak adaların sorunsal haline geldiği bir diğer ve belki de nispeten ihmal edilmiş boyutu, adaların esas hatta etkisidir.

16 Örneğin 1598'de Danimarka sekiz deniz mili genişliğinde münhasır balıkçılık bölgesi ilan etmiş; yine 1736'da Britanya “Hovering Acts”e dayanarak on iki deniz mili genişliğinde gümrük kontrol bölgesi ilan etmiş ve bunların hepsi kıyından ölçülmek suretiyle tespit olunan alanlar olarak ifade edilmiştir.

17 The Anglo-Norwegian Fisheries Case (Birleşik Krallık/Norveç) 1951, ICJ 116

18 R.R. CHURCHILL ve A.V. LOWE, *The Law of the Sea* (3. Baskı, Manchester University Press, Manchester, 2014), s.35; L. M. ALEXANDER, “Baseline Delimitations and Maritime Boundaries”, *Virginia Journal of International Law*, Vol.23(4), 1983, 503-536, s.515; Y. TANAKA, *The International Law of the Sea* (Cambridge University Press, Cambridge, 2012) s.48

19 BMDHS Madde 7'nin 2. ve 4. fıkraları 1958 KBBS'nde olmayıp BMDHS ile eklenmiştir.

20 Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında adaların tanımına ilişkin tartışmalar için bkz: C. R. SIMMONS, *The Maritime Zones of Islands in International Law* (Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1979), s.12-19

A. TAKIMADALAR

Adalar, belirli konfigürasyonlar ve özellikler gösterdiklerinde farklı hükümlere tâbi şekilde esas hatların çizilmesine olanak tanır. Adalar eğer m.46'da tanımlandığı şekliyle takımadada özelliği gösteriyorsa, yine aynı maddede tanımlanan bir takımadada devleti tarafından, m.47'deki koşullara bağlı olarak takımadada esas hatları çizilebilir. BMDHS'nin bünyesinde özel bir koruma ve rejim öngördüğü takımadalar sadece takımadada devletlerinin sahip oldukları ile kısıtlı tutulmuş olup, kıtasal kıyı devletlerinin sahip oldukları takımadalar bu rejimin dışında bırakılmıştır.

1951'de Balıkçılık Davası ile belirlenen düz esas hatlar modeli ve ilkeleri kısa zamanda takımadada devletlerini harekete geçirmiş ve 1958 KBBS'de yer almamış olmasına rağmen analogi yoluyla takımadada devletlerince düz esas hatlar ilan edilmeye başlanmıştır.²¹ Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda (1. DHK) Filipinler ve Yugoslavya tarafından teklif edilen kıyıda uzak konumlanmış takımadalara özgü bir düz esas hatlar uygulaması, o dönem yeterince destek bulamadığı için geri çekilmiştir.²² Üçüncü DHK, kıtasal kıyı devletlerine ait olup kıyıda uzak konumlanmış takımadaların da takımadalar esas hatlarından faydalanabilmesi konusunun gündeme gelmesi ile şiddetli tartışmalara sahne olmuştur. Özellikle Türkiye delegasyonu, bu tür bir uygulamanın Ege Denizi'ni Yunan iç suları haline getirme tehlikesi nedeniyle buna şiddetle karşı çıkmış; seyrüsefer serbestisini ve buna ilişkin uluslararası çıkarları göz önünde bulunduran bir yaklaşımla devletlerin çoğu takımadalar rejiminin ada devletlerine hasredilmesini kabul etmişlerdir.²³

Sonuç itibarıyla BMDHS'nin getirdiği düzenleme, takımadaları, takımadada devletlerine ait olanlar ve kıtasal kıyı devletlerine ait olanlar şeklinde ayırmış ve yalnızca ilk gruba özgülenmiş özel bir esas hat rejimi getirmiştir. Takımadalara özel bir rejim getirilmesinin sebebi takımı oluşturan adaların arasındaki ve etrafındaki suları bütünleştirerek egemenlik vasıtasıyla belirli bir koruma sağlanmasıdır.²⁴ Ancak bu ikilik uygulamada belirsizlikleri arttırmıştır. Genel anlamıyla takımadada bir grup adanın meydana getirdiği adalar kümesi olarak tanımlanabilir. Ancak ne şekilde konumlanmış, ne kadar uzaklıkta olan kaç adanın bir takımadada oluşturacağı meçhuldür. Yine BMDHS'nin adalar saçağı için öngördüğü düz esas hatlar yöntemi sadece kıyıya yakın mesafedeki takımadalar için ana kıyı ile bir bütünleşme imkânı tanıyabilir. Bu da kıyıya yakın ve belli bir şekilde konumlanmış takımadalar ile kıyıya görece uzak ya da saçak formunda olmayan takımadalar arasında bir diğer ikiliğe neden olmaktadır. Dahası, bu ayırım da net olmayıp, kıyıya ne kadar yakın adaların düz esas hatlar yöntemi için elverişli olduğu da bir başka sorudur. Ayrıca kıtasal kıyı takımadaları ve adalar saçağı da eşanlımlı değildir ve farklı formasyonları ifade eder.²⁵

21 Filipinler ve Endonezya bu konuda öncü devletler olmuştur. SIMMONS, s.5

22 S. LOKITA, "The Role of the Archipalegic Baselines in the Maritime Boundary Delimitation", Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, The United Nations, New York, 2010 http://www.un.org/depts/los/nippon/unff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/lokita_0910_indonesia.pdf (erişim tarihi: 27.12.2018) s.12

23 ibid s.6

24 KOPELA, 2013, s.4

25 ibid

BMDHS'deki bu eksiklikler devlet uygulamaları ile bir nebze giderilmekte ise de,²⁶ uygulamaların mevcut normlardan oldukça farklılaşmış olduğu ve çeşitlilik arz ettiği söylenebilir.²⁷

Öte yandan bu ayrımcı yaklaşım adalara tanınacak deniz alanlarına ilişkin tartışmalarda etkili olamamış; devletin egemenliğinin ve yetkilerinin adalara da kara ülkesindeki gibi uygulanması gerektiği²⁸ ve de devlet egemenliğinin bölünmezliği ile devletlerin egemen eşitliği prensibinin gereği olarak her ne özellikte olursa olsun tüm coğrafyalarda aynı şekilde uygulamaların gerekliliğine²⁹ ilişkin fikirler sempati toplamıştır. Yine de konferansa katılan devletlerin çoğunluğu, adalara tanınan karasuları ve kıta sahanlığına ilişkin haklarının gerek 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile gerek örf ve adet hukuku ile yerleşik olduğunu ve uygulanmakta olan bu hakların geri alınamayacağını; buna karşın münhasır ekonomik bölge gibi yeni bir deniz alanına ilişkin adaların haklarının daha esnek düzenlenebileceği görüşünde birleştiler.³⁰ Adalar genel kategorisinde esas hatta etkisi bakımından diğer ele alınması gereken grup da m.7'de bahsi geçen adalar saçağıdır.

B. ADALAR SAÇAĞI

Yukarıdaki anlatılanlara benzer biçimde, adalar belirli şekillerde oluşum gösterdikleri zaman, normal esas hattın bir nevi anomalisi³¹ olarak düzenlenmiş düz esas hatlar yönteminin geçerli kılınmasına olanak sağlayabilir. BMDHS m.7(1) de bahsedildiği üzere kıyı boyunca hemen yakın mesafede bir adalar saçağının varlığı düz esas hatlar yönteminin uygulanmasına cevaz verir ve fakat BMDHS, 'adalar saçağı' kavramını tanımlamamaktadır.

Adalar saçağı kavramını irdelerken önce düz esas hatlar yönteminin altında yatan mantığı ve amacı bir kez daha hatırlamak yerinde olacaktır. Düz esas hatlar yöntemi, fazlaca gayrinizami normal esas hatların oluşturacağı ve yansıtaacağı deniz alanları sınır çizgilerini ve bunlardan doğabilecek zorlukları bertaraf etme amacındadır.³² Bu gayrinizami doğal hat, adalar, resifler, deltalar, fiyortlar ya da benzeri sıra dışılık arz eden coğrafi özelliklerden kaynaklı olabilir. Nitekim

26 ibid

27 Devlet uygulamalarına örnekler için bakınız: W. A. QURESHI, "State Practices of Straight Baselines Institute Excessive Maritime Claims", *Southern Illinois University Law Journal*, Vol.42(3), 2018, 421-450 http://law.siu.edu/_common/documents/law-journal/articles-2018/spring-2018/6%20-%20Qureshi%20-%20sm.pdf (erişim tarihi: 08/12/2018)

28 Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda 'Adaların Rejimi' başlığında Yunan Delegasyonunun önerdiği taslak 2. madde. SIMMONS, s.7

29 Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın Karakas oturumunda İspanyol Delegatesinin beyanı. SIMMONS, s.7

30 SIMMONS, s.7

31 Katar/Bahreyn arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin davada UAD düz esas hatları normal esas hatların istisnası olarak nitelemiş ve bu metodun kısıtlı bir şekilde uygulanması gereğine dikkat çekmiştir. Maritime Delimitations and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Katar/Bahreyn) 2001 ICJ Rep. s.103, para.212

32 A Manual on Technical Aspects of the United Nations Convention on the Law of the Sea – 1982 (TALOS Manual), Special Publication No.51 (4. Baskı, International Hydrographic Bureau, Monaco, Mart 2006) https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_iho_tech_aspects_los.pdf (erişim tarihi: 08.12.2018) 4.2.3 Straight Baseline System, Chapter 4 – 6

UAD de Balıkçılık Davası'nda Norveç kıyılarının kıyı çizgisinin diğer kıyı devletlerinininki gibi deniz ve karanın belirgin bir biçimde ayırt edilmesine elverişli olmayan tabiatından dolayı geleneksel esas hat uygulamasının dışına çıkarak düz esas hatların uygulanmasını kabul etmiştir. Bu kararda UAD, “[...]kıyı derin bir şekilde girintili çıkıntılı ve içe doğru parçalanmış olduğunda esas hat en düşük cezir hattından bağımsız hale gelir ve yalnızca geometrik bir kurgu vasıtasıyla belirlenebilir” demiştir.³³ Ek olarak, “bu metodun suların en düşük seviyesinde uygun esas noktaların düz çizgilerle birleştirilmesinden” ibaret olduğunu ifade etmiştir.³⁴

BMDHS'nin, büyük ölçüde Balıkçılık Davası'nda UAD'nin ortaya koyduğu uygulama şartları ışığında düzenlediği 7. maddesi, adalar saçağı kavramının netleştirilebilmesi için asli normatif kılavuz olduğundan evleviyetle burada öngörülen koşullara bakmak gerekir. Maddenin üçüncü fıkrası “Düz esas hatların oluşturduğu çizginin *kıyının genel yönünden fark edilir bir biçimde sapmaması*” koşulundan bahsetmektedir.³⁵ Tanaka, Balıkçılık Davası'nda UAD'nin ifadelerinden yola çıkarak³⁶ ‘kıyının genel istikameti’ formülünün düz esas hatlar uygulamasının ana prensibi olduğunu ifade etmektedir.³⁷ Ancak, ‘fark edirlilik’ (ya da ‘hissedilirlik’³⁸ ya da ‘dikkate değerlik’³⁹) yine muğlak bir kavram olup, sübjektif değerlendirmelere tabi tutulmaya mahkûmdur. Zira teknik bir bakış açısı ile burada kastedilenin kıyının genel yönünden yakınsama ya da ayrılma açısı olduğu söylenebilirse de⁴⁰ buna dair tanımlanmış bir matematiksel değer ya da aralık yoktur. Bu konuda UAD kıyının coğrafi tabiatını göz önünde bulundurarak esas hatların “makul sınırlar dâhilinde” kıyının fiziksel hattından ayrılabilceğini aktarmıştır.⁴¹ Ne var ki, ‘makullük’ kıstası de konuya açıklık getirme kabiliyetinden yoksundur. Bu durumda pratikte düz esas hatlar çizgisinin ne zaman kıyı çizgisinin genel istikametinden ayrılmış sayılacağı hususu belirsizdir ve uygulayıcıların takdirine kalmıştır. 1951 yılında UAD'nin kabul ettiği Norveç esas hatlarını inceleyen Hodgson ve Alexander, tarihi haklar saklı kalmak kaydıyla, düz esas hatların kıyının genel yönünden 15°den fazla ayrılmaması gerektiği sonucuna varmış ise de, bu öneri hiçbir devlet tarafından sınırlamada esas alınmamıştır.⁴²

Aynı fıkrada getirilen bir diğer kıstas da “bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için, bunların kara sahasına *yeter derecede yakın bağlı olmaları*”

33 Balıkçılık Davası, s.129

34 ibid s.129-130

35 Bu paragraf 1958 KBBS m.4(2) ile bire bir aynı olup, Balıkçılık Davasında UAD'nin ifadelerinin neredeyse tekrarıdır. Balıkçılık Davası, s.133

36 “[...]karasuları kuşağının kıyının genel istikametini takip etmek zorunda olduğu prensibi karasularının sınırlandırılması için belirli kriterler tayin edilmesini mümkün kılar.” ibid s.129

37 TANAKA, s.47

38 İ. KAYA, Uluslararası Hukukta Temel Belgeler (3. Baskı, Seçkin, Ankara, 2016) s.304

39 S. KURAN, Uluslararası Deniz Hukuku (4. Baskı, Beta, İstanbul, 2014) s.348

40 TALOS Manual, 2006, Chapter 4 – 6

41 Balıkçılık Davası, s.129

42 R. HODGSON and L. ALEXANDER, “Toward an Objective Analysis of Special Circumstances”, Law of the Sea Institute Occasional Paper No.13, 1971, s.23-24, aktaran: L.M. ALEXANDER, 1983, s.515

gerekliliğidir.⁴³ Oysa bu bağa ilişkin olası parametrelere dair sistematik bir çalışma yapılmamıştır.⁴⁴ Fiziki yakınlık anlamında neyin ‘yakın bağlı’ olduğunu tayin edecek kesin matematiksel bir ölçüt mevcut değildir.⁴⁵

Maddenin beşinci fıkrasında yine Balıkçılık Davası’ndan alıntılanarak “bazı esas hatların tespiti için, söz konusu bölgeye özgü ve gerekliliği ve önemi *uzun bir teamül* ile açıkça kanıtlanmış *ekonomik çıkarlar* göz önünde tutulabilir” denmektedir.⁴⁶ Madde 7(3)’te öngörülen iki koşul tamamıyla coğrafi nitelikte testler iken burada ekonomik nitelikte bir test söz konusudur.⁴⁷ Balıkçılık Davasında da olduğu gibi bu tür ekonomik çıkarların en bariz örneği balıkçılıktır.⁴⁸ Ancak yerleşmiş bir denizcilik geleneği olmayan kıyı devletleri için bu ifadeye dayanarak bilhassa uzun bir esas hattı gerekçelendirmek zor olabilir.⁴⁹ Bir diğer tartışma, bir devletin yalnızca ekonomik gerekçelere dayanarak düz esas hatlar yöntemine başvurmasının mümkün olup olmadığına ilişkindir. Bunun mümkün olamayacağı hükmün “1. paragraf uyarınca düz esas hatlar yönteminin uygulandığı durumlarda [...]” ifadesinden anlaşılabilir. Yani coğrafi koşulları tamamlamadan düz esas hatların uygulanması mümkün olamaz. UAD’nin Katar/Bahreyn arasındaki 2001 tarihli davaya ilişkin kararındaki düz esas hatların çizilmesine dair *en başta gelen koşulların* “kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı ve içe doğru parçalanmış olması veya kıyı boyunca hemen yakında bir adalar saçağının bulunması” olduğu ifadesi de bu görüşü desteklemektedir.⁵⁰

Maddenin altıncı fıkrası düz esas hatlar yönteminin “diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde” uygulanamayacağını hüküm altına almıştır. Bu hüküm, Monako ve Fransa örneğinde olduğu gibi küçük bir ülkenin, büyük bir ülke içine gömülü olduğu; ya da Türkiye ve Yunanistan örneğindeki gibi bir devlete ait küçük adaların bir başka devlete ait kıyılara yakın bir biçimde dizili olduğu, uç noktada sıra dışılık gösteren durumlar için öngörülmüştür.⁵¹

Balıkçılık Davasının Norveç lehine sonuçlanmasını müteakip başta İzlanda olmak üzere pek çok devlet kıyılarının tamamında ya da bir kısmında düz esas hatlar yöntemi kullanmış ve 1982’ye gelindiğinde toplam otuz dokuz devlet bu yola başvurmuştur.⁵² BMDHS’nin düzenlemeleri konuya kayda değer bir netlik getirmediği için BMDHS’nin yürürlüğe girmesinden sonraki devlet uygulamaları da farklılıklar göstermiş ve öncekiler gibi diğer devletlerin tepkisine neden

43 Bu kriter de UAD’nin Balıkçılık Davası kararından alınmıştır. Balıkçılık Davası, s.133

44 ALEXANDER, 1983, s.516

45 TALOS Manual, 2006, Chapter 4 – 6

46 Balıkçılık Davası, s.133, 142

47 TANAKA, s.48

48 CHURCHILL ve LOWE, s.37

49 ALEXANDER, 1983, s.516

50 Katar/Bahreyn, 2001, s.103, para.212

51 CHURCHILL ve LOWE, s.37

52 ALEXANDER, s.516

olmuştur.⁵³ Dixon'ın aktardığına göre günümüzde, İskoçya kıyılarının bir kısmında olmak üzere Birleşik Krallık'ın da dâhil olduğu⁵⁴ doksan devlet en azından kıyılarının bir bölümünde düz esas hatlar uygulamaktadır.⁵⁵ Anderson'un ifadesiyle, "Divan'da düz esas hatlar konseptini yenemeyen Birleşik Krallık, bu konseptin taraftarlarına katılarak uygulamayı İskoçyalı balıkçıların çıkarına olacak şekilde hayata geçirmiştir".⁵⁶

Balıkçılık Davası'nda UAD Norveç'in esas hatlar uygulamasının uluslararası hukuka uygunluğunu teyit ederken Norveç kıyılarının kendine özgü coğrafi özelliklerinin yanı sıra, uzun zamandan beri sürdürdüğü bu uygulamaya diğer devletler tarafından uluslararası hukuka aykırılık iddiasıyla karşı çıkılmamış olmasını da hukuka uygunluk göstergesi olarak değerlendirmiştir.⁵⁷ Norveç'in 1869'dan beri uyguladığı düz esas hatlar sistemine Birleşik Krallık'ın 1933'e kadar itiraz etmemiş olmasını bir tür zımni kabul olarak anlamlandırarak sonraki itirazları haksız bulmuştur. Her ne kadar kararda düz esas hatlar yönteminin itiraza konu olmaksızın devlet uygulamalarında varlığından bahsetmiş olsa da bu uygulamaya katılan devletlerin isimlerini zikretmemiştir.⁵⁸ Burada tekrar BMDHS m.7'e bakarsak maddenin lafzından maddede belirtilen şartlar karşılandığı takdirde devletlerin kıyılarında düz esas hatlar yöntemini kullanıp kullanmama kararını serbestçe verebilecekleri anlaşılmaktadır.⁵⁹ Öte yandan UAD Balıkçılık Davası kararında sıkça alıntılanan bir ifade ile şöyle hükmetmiştir: "Her ne kadar sınırlandırma yalnızca kıyı devletinin yapmaya yetkili olması nedeniyle mecburen tek taraflı bir işlem ise de, bu sınırlandırmanın diğer devletler nezdinde geçerliliği uluslararası hukuka tabidir."⁶⁰

Divan'ın bu yaklaşımı teamül hukukunu teyit etmek amaçlı devlet uygulamalarının değerlendirilmesi amacını yansıtsa da, diğer devletlerin uygulamaya itirazı olmamasının esas hatlar yönteminin kullanılabilmesi için aranan şartlardan biri olarak yorumlanıp yorumlanamayacağına ilişkin karmaşa yaratmaktadır. Uygulamanın diğer devletlerce kabul görmesinin şart olarak addedilmesi beraberinde bir takım sorular da getirecektir. Öncelikle genel bir kabulden mi yoksa tüm devletlerin kabulünden mi bahsetmek gerekir? Burada UAD'nin yaklaşımından yola çıkarak kabul kistasını 'itiraz etmemek' olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Bu durumda tek devletin itirazı uygulamanın hukukiliğine zarar verebilecek midir; yoksa birden fazla devletin mi karşı çıkması gerekir? Bir başka soru da itiraz eden devletin objektif olarak çıkarları etkilenen bir devlet olması gerekip gerekmediğidir. Bu durumda itiraz eden devletin çıkarları zedelenen

53 Örneğin Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1996'da ilan ettiği düz esas hatlara aynı yıl; yine Japonya'nın 1996'da duyurduğu düz esas hatlara 1998'de ve Pakistan'ın 1996'da duyurduğu düz esas hatlara 1997'de ABD tarafından karşı çıkmıştır. QURESHI, s.446, 447

54 Birleşik Krallık tarafından düz esas hatların kabulüne ilişkin bakınız: US Department of State, Bureau of Intelligence and Research, "Limits in the Seas No:23 Straight Baselines: United Kingdom" 26 June 1970 <https://www.state.gov/documents/organization/61604.pdf> (erişim tarihi:27.12.2018)

55 M. DIXON, Textbook on International Law (7. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2013) s.223

56 D. ANDERSON, Modern Law of the Sea – Selected Essays (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008) s.15

57 Balıkçılık Davası, s.139

58 Bu devletler içinde Ekvador, Mısır, İran, Suudi Arabistan ve Yugoslavya sayılabilir. CHURCHILL ve LOWE, s.34

59 TANAKA, s.46

60 Balıkçılık Davası, s.132

'komşu' ya da 'bölge' devleti olması gerekir mi, yoksa her devlet uluslararası camianın bir parçası olarak itiraz ettiğinde bu itiraz hukuken uygulama üzerinde aynı etkiyi doğurur mu? Genel bir politika olarak düz esas hatlar tekniğinin kullanılmasına karşı çıkan ABD'nin komşu ya da bölge devleti olmamasına rağmen hemen hemen her devletin uygulamasına itirazı, bu uygulamaların uluslararası hukuka aykırılığı anlamına mı gelecektir?

Yukarıdaki tartışmaların yanı sıra adalar saçağı kavramına ilişkin olarak uluslararası hukukun sessiz kaldığı, cevaplanmayan başkaca sorular da mevcuttur. İlk olarak, 'saçak' nitelemesini edinebilmek için kaç tane adanın mevcudiyeti gerekeceği hususu halen belirsizliğini korumaktadır. Burada saçak teşkil edebilecek adaların birden fazla olacağı kesin olmakla beraber, iki ya da üç adanın saçak oluşturup oluşturmayacağı anlaşılmamaktadır. Katar ve Bahreyn arasındaki davada UAD, Bahreyn'in adalar saçağı iddiasını reddederken, diğer gerekçelerinin yanı sıra, Bahreyn'in adalarının çok az sayıda olduğundan da bahsetmiştir.⁶¹

İkinci olarak, bu adaların 'saçak' teşkil edebilmesi için nasıl bir coğrafi konumlanma ya da konfigürasyonda olmaları gerektiği muğlaktır. Yine aynı davada UAD, iddiaya konu adaları, ada olarak bile değil, esas adaların etrafındaki "deniz özellikleri" olarak niteleyerek bunların düz esas hatlara temel teşkil edecek şekilde adalar saçağı olarak nitelenmesinin ileri giden bir yorum olacağını; bunların saçaktan ziyade 'adalar kümesi' ya da 'adalar sistemi' olarak nitelenebileceğini ifade ederek Bahreyn'in bu argümanını reddetmiş ve düz esas hatlara izin vermemiştir.⁶² Bu ayırmadan yola çıkarak, düz esas hatların söz konusu olabileceği adaların takımadalar oluşturabilecek 'adalar kümesi' şeklinde olmasa bile birbiriyle irtibatlı ve adeta bir şerit benzeri, büyük ölçüde kıyıya paralellik gösterecek şekilde dizilim gösteriyor olmaları gerektiği düşünülmektedir.

Üçüncü olarak, bu adalar saçağının kıyının 'hemen yakınında' olması gerekliliğinde bahsedilen mesafenin tespiti de uygulamacıların öznel takdirine bırakılmış görünmektedir.⁶³ Birleşmiş Milletler, Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Ofisi, kıyının hemen yakınında olma gerekliliğine istinaden, 24 deniz milinden (dm) uzun olmayan düz esas hatlarla açıktaki adaların kıyıya meşru bir biçimde bağlanabileceğini ifade etmektedir.⁶⁴

Bir diğer tartışmalı konu adalar saçağı söz konusu olduğunda düz esas hatların kıyıdan ne kadar uzağa taşınabileceğidir. Birleşik Krallık Balıkçılık Davası'nda en dışta esas nokta olarak alınacak adanın kıyı ile arasındaki mesafenin, körfezlerle benzeşme kurarak bunlarla ilgili genel uygulama olduğunu iddia ettiği 10 dm'yi aşmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak UAD, devlet uygulamalarında yerleşik bu yönde bir genel tutum olmadığı gerekçesiyle iddiayı reddetmiş, körfezlerin kapama çizgisiyle analogi kuran bu tür formüllerin öneriden öteye geçemediğini

61 Katar/Bahreyn, 2001, s.103, para.214

62 ibid

63 TANAKA, s.49

64 Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, United Nations, "The Law of the Sea: Baselines" (United Nations, New York, 1989) s.21

belirtmiştir.⁶⁵ Aynı şekilde BMDHS'nin de bu konuda getirdiği bir sınırlandırma olmadığını not etmek gerekir.⁶⁶ Burma'nın düz esas hatlarında bir esas noktanın nehir ağzına olan uzaklığı 120 dm iken, Bangladeş ve Vietnam'ın düz esas hatlarının kıyıya en yakın noktası yaklaşık 50 dm uzaklıktadır.⁶⁷

Kıydan uzaklığın yanı sıra belirlenecek düz esas hatlar segmentlerinin uzunluğuna dair de herhangi bir sınırlama mevcut değildir. BMDHS'de körfezler ve takımadalar için bu tür sayısal değerlerle ifade edilmiş sınırlar düzenlenmiştir.⁶⁸ Oysaki düz esas hatların uzunluklarının, bunların diğer devletlerce uluslararası geçerlilikleri değerlendirilirken göz önünde tutulan bir unsur olduğu söylenebilir.⁶⁹ Belki de bu konuda referans alınabilecek tek veri Balıkçılık Davası'nda Norveç lehine teyit edilen esas hattın en uzun çizgisinin LoppHAVET boyunca uzanan 44 dm'lik hat olmasıdır.⁷⁰ Ancak günümüzde bu hatların 1951'de onaylananın kat be kat ötesine geçtiğini görüyoruz. Burma yaklaşık 222 dm hattı ile dünyanın en uzun düz esas hatlarına sahiptir ve 221 dm uzunluktaki düz esas hatlarıyla onu Bangladeş takip etmektedir.⁷¹ Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve Pakistan'ın 1996'da ilan ettikleri düz esas hatlarına ABD, 24 dm'ni aştığı için uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle itiraz etmiştir.⁷² Tayland'ın 1992'de revize ederek yeni kıyıları da dâhil ettiği düz esas hatlarına 1994'te Avrupa Birliği adına Almanya itiraz etmiş ve 60, 81 ve 98 dm uzunluklara kadar ulaşan düz esas hatlarının BMDHS'ne aykırı olduğunu bildirmiştir.⁷³

Son olarak, düz esas hatlar yöntemi ile içsular olarak fazladan kazanılan alanın azami yüzölçümüne ya da oranına ilişkin de bir kısıtlama ortaya konmamıştır. Tüm bu belirsizlik, kavramın, düz esas hatlar yöntemine başvurmak isteyen devletlerce adalarının bir hakkın kötüye kullanılması aracı haline getirilmesine ya da diğer devletlerce bu şekilde itham edilmelerine yol açabilir.

Özellikle uluslararası deniz hukuku bağlamında bazı kavramların kesin ifadelerle tanımlanması, coğrafyanın çeşitliliği ve değişkenliğinin bir vakıa olarak mevcudiyeti nedeniyle güçlük yaratabilir. Zira detaylı tanımlamalar, tanımdaki tipik durumlarla örtüşmeyen coğrafyalarda 'dışarıda bırakma' etkisiyle hak kaybına neden olabileceği için düzenlemelerin bir miktar esneklik ihtiva etmesi elzemdir. Hatta bu esnekliğin varlığı hakça ilkelerin gereğidir. Ancak bu durumda dahi devlet uygulamalarına yön gösterebilecek nitelikte bazı belirteçler olmalıdır. En azından adalar saçağı kavramı özelinde düz esas hatlar uygulaması için uluslararası hukukta mevcut belirteçlerin uygulayıcı devletler arasında uyumlu bir yorum sağlayabilme potansiyeli oldukça tartışmalıdır.

65 Balıkçılık Davası, s.131

66 TALOS Manual, 2006, Chapter 4 – 6

67 QURESHI, s.445-446

68 Madde 10(5) ile Madde 47(2)

69 FITZMAURICE, s.239

70 ALEXANDER, s.518

71 QURESHI, s.445

72 ibid s.446-447

73 ibid s.444

IV. DÜZ ESAS HATLAR UYGULAMASI VE ETKİLERİ

Bir asrı geçkin süredir devlet uygulamalarında var olmakla beraber, uluslararası hukuk nezdinde geçerliliği 1951'den beri teyit edilmiş olan ve bunun etkisiyle ilk kez 1958'de kodifiye edilmiş olan düz esas hatlar uygulaması uluslararası deniz hukuku açısından göz ardı edilemeyecek önemde bazı etkiler doğurmaktadır. Bu bölümde düz esas hat uygulanması neticesi ortaya çıkan durumların belli başlıklar altındaki yansımaları ortaya konacaktır.

A. ARTAN ULUSAL DENİZ ALANLARI

Düz esas hatlar uygulamasının en birincil ve doğrudan etkisi artan ulusal deniz alanları ortaya çıkarmasıdır. Ulusal deniz alanlarının içsularından başlayarak genişletilmesi ise öncelikle devletin ülke sınırlarının yani egemenlik alanının genişletilmesi anlamına gelmektedir. Bu anlamda düz esas hatlar metodunun uluslararası hukuk bakımından – her ne kadar farklı yönlerde olsa da – gelişen devlet uygulamaları vasıtasıyla yeni bir ülke kazanım yolu haline geldiğini iddia etmek çok da temelsiz olmayacaktır. Zira egemenlik, uluslararası hukukta ülke kazanımında olduğu kadar ülkeye ilişkin pek çok konunun saptanmasında da kilit konumdur.⁷⁴

Deniz alanları üzerindeki egemenlik, UAD tarafından da sıklıkla alıntılandığı üzere, teamül hukukunun 'kara denize hâkimdir' prensibinden çıkar.⁷⁵ UAD Eski Başkanı Yargıç Tomka'nın ifadesiyle bu prensibe göre "deniz alanlarına ilişkin salâhiyetler kara üzerindeki devlet egemenliğinden gelir ve bu nedenle önceden var olan ülkesel haklara istinaden tayin edilir."⁷⁶ Ancak bu hâkimiyeti devletlerin salt egemenlik gücü ya da kaygısıyla ifade etmek deniz hukuku bakımından yetersiz kalacaktır. Denizlerin kullanım ve kontrolünün kendine has özellikleri vardır. Bu özellikler Chen tarafından şöyle ifade edilmiştir:

Mekânsal-uzantı kaynaklarıyla bilinen denizler, seyrüsefer ve geçişe ilişkin çeşitli ihtiyaçları temin edebilir. Kara parçalarının aksine, denizler göreceli olarak paylaşılabilir kaynaklardır; muazzamdırlar ve fevkalade bir genişlikleri vardır. [Denizlerin] bilinen kaynakları, hem yenilenebilir, akışı olan kaynakları; hem de yenilenmeyen, stok kaynakları ihtiva eder. Bu kaynakları kullanabilecek teknolojiye sahip çok sayıda kişi vardır. Denizleri kullanmak ve işletmek, başta ulaşım, iletişim, yiyecek üretimi ve minerallerin işletilmesi olmak üzere pek çok amacı karşılayabilir.⁷⁷

74 A. ABASS, *Complete International Law: Texts, Cases and Materials* (OUP, New York, 2012) s.321

75 Bu prensibe ilk kez UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahaneli Davalarında gönderme yapılmış, daha sonra da çeşitli davalarda tekrar edilmiştir. *North Sea Continental Shelf Cases* (Alman Federal Cumhuriyeti/ Danimarka ve Alman Federal Cumhuriyeti/Hollanda) 1969 ICJ Rep. s.51, para. 96

76 peech by Judge Peter TOMKA, President of the International Court of Justice, to the Sixth Committee of the General Assembly, 02.11.2012, s.2 <http://www.icj-cij.org/presscom/files/6/17156.pdf> (erişim tarihi: 09.01.2019)

77 L. CHEN, *An Introduction to Contemporary International Law: A Policy Oriented Perspective* (2. baskı, Yale University Press, New Haven, 2000) s.115

Bu anlatım devletlerin egemenlik ötesi çıkarlarını özetlemesi bakımından dikkate değerdir. Denizlerin sunduğu kaynakların sahiplenilmesi, kullanılması ve işletilmesi egemenliğin yanı sıra ekonomik nitelikli bir saik iledir. Elbette bunun, devletin uluslararası camiada gücünü arttırıcı etkisi de göz ardı edilemez.

Uluslararası deniz hukukunda devletlerin egemen olduğu deniz alanları içsular, karasuları⁷⁸, ulusal boğazlar ve kıta sahanlığı⁷⁹ olarak tasnif edilebilir. Bunun yanı sıra ilân ettikleri takdirde bitişik bölge üzerinde kısmi egemen yetkiler kullanan devletler⁸⁰, yine ilâna tabi olmak üzere münhasır ekonomik bölgeleri (MEB) üzerinde de ekonomik nitelikli tüm doğal kaynakları münhasıran kullanma yetkisine sahiptir.⁸¹ Boğazlar hariç sayılan diğer tüm deniz alanlarının ölçümü doğrudan esas hattan yapılmaktadır. Esas hatlar içsuların dış sınırını, karasularının ise iç sınırını oluşturur. Düz esas hatlar yöntemiyle içsulara fazladan dâhil edilen kısımlar, aynı oranda dışa doğru tüm deniz alanlarının genişlemesine sebep olur. Bu da devlet için daha fazla ülke ve kendisine özgülenmiş daha fazla ekonomik kaynak demektir. Denizlerin ve kaynaklarının paylaşımı konusunda devletler arasındaki rekabetin ulaştığı boyutlara bakıldığında konunun önemi daha fazla ortaya çıkacaktır.

Günümüzde var olan düz esas hatlar uygulamalarının önemli bir kısmı UAD'nin ve 1958 ile 1982 Sözleşmelerinin ortaya koyduğu ilkeler ile bağdaşmamaktadır ve bunun mekânsal sonuçları yabana atılamayacak kadar hayatidir.⁸² Prescott, düz esas hatlar kullanımı ile kazanılacak deniz alanlarının hesaplamasında dört faktörün etkin rol oynadığını tespit etmiştir: düz esas hatlar segmentinin uzunluğu, bu segmentin kıyıdan uzaklığı, o bölgedeki kıyının konfigürasyonu ve komşu devletlerin çakışan taleplerinin coğrafi yakınlığı.⁸³ Kendisi, her ne kadar tüm bu faktörlerin tek bir formül içinde yeterince yansıtılmasının mümkün olmadığını kabul etse de, kıyıdan 24 dm uzaklıkta olan düz esas hatlar çizgilerinin 24, 50, 100, 125, 150 ve 200 dm

78 Karasuları ve normal esas hat harici bir rejim uyarınca çizilmiş esas hatlar vasıtasıyla içsular olarak fazladan katılan sular üzerinde uluslararası hukuktan kaynaklı zararsız geçiş rejimine ilişkin kısıtlamalar saklıdır.

79 Kıta sahanlığı, varlığı *ab initio* ve *ipso facto* olarak nitelenen, kara parçasının deniz altındaki uzantısını ifade eder ve 200 dm (ya da istisnai hallerde azami 350 dm) uzaklığa kadar uzanan denizaltı alanlarının yalnızca deniz tabanı ve bunun toprak altını kapsar. Kıyı devletinin bu alanlardaki cansız ve yalnızca deniz dibiyle daimi irtibatla olan sedanter cinsten canlı doğal kaynaklar üzerinde araştırma ve işletmeye ilişkin egemen hakları vardır. BMDHS m.76-85

80 Kıyı devleti, karasularından sonra başlamak üzere, esas hatlardan itibaren ölçülecek 24 dm alanda, sadece gümrük, maliye, sağlık ve göç konularıyla kısıtlı olmak üzere denetim ve cezalandırma yetkileri kullanabilir. BMDHS m.33

81 Kıyı devletleri esas hatlardan itibaren 200 dm içerisindeki sular, deniz yatakları ve bunların toprak altı da dâhil olmak üzere canlı ve cansız her türlü kaynağı araştırma, işletme, koruma ve yönetim haklarına sahip olur. Devletler bu hakları kullanırken özellikle denize kıyısı olmayan devletler ve coğrafi açıdan elverişsiz bölge devletlerine özel bir takım hakça paylaşım mükellefiyetleri söz konusudur. Bunun yanı sıra MEB, deniz çevresinin ve denizin canlı kaynaklarının korunması konusunda kıyı devletine yüklenmiş bazı yükümlülükleri de beraberinde getirir. BMDHS m.55-75

82 W.M. REISMAN ve G.S. WESTERMAN, "Straight Baseline Claims of States", Straight Baselines in International Maritime Boundary Delimitation içinde kitap bölümü (Palgrave Macmillan, London, 1992) s.105

83 V. PRESCOTT, "Straight and Archipelagic Baselines", G. BLAKE ed. Maritime Boundaries and Ocean Resources içinde kitap bölümü (Barnes & Noble Books, New Jersey, 1987) s.48

uzunluğunda olduğunda karasuları, MEB ve kıta sahanlığı bakımından kaç dm kare deniz alanı kazandırdığına ilişkin kurgusal bir tablo hazırlamıştır.⁸⁴

Deniz alanlarının genişliği (dm)	Düz esas hatlar segmentinin uzunluğu (dm)					
	24	50	100	125	150	200
12 (karasuları)	61	373	979	1273	1573	2173
200 (MEB)	3	27	209	406	703	1735
350 (azami kıta sahanlığı)	1	17	113	232	401	971

Bu tablo kıyıdan uzaklık sabit olduğunda sadece düz esas hatların uzunluğunun deniz alanlarına etkisini göstermek amaçlıdır. Tabloda görüldüğü üzere düz esas hatlar segmentinin uzunluğu az iken en büyük kazanım karasularında olurken, uzunluk özellikle 150 – 200 bandına eriştiğinde MEB ve kıta sahanlığı üzerindeki artış oranı geometrik olarak ilerleyerek karasularının atış oranını düşürmektedir.⁸⁵ Bu nedenle düz esas hatlar segmentlerinin kısa tutulduğu hallerde daha ziyade kıyı devletinin deniz ülkesinin, yani devlet sınırlarının genişlediğini; çokça geniş tutulduğu hallerde ise varsa MEB veya her hâlükârda kıta sahanlığının önemli ölçüde arttığını ifade edebiliriz. Unutmamak gerekir ki, bu tablodaki değerler, esas hat çizgisi kıyıdan uzaklaştıkça katlanarak artacaktır. Bu nedenle, her ne kadar nihai belirleyici coğrafi yapı olacak ise de, düz esas hatlar sınırlandırmalarının mümkün mertebe kıyıdan uzaklaşmadan yapılması BMDHS m.300'de yer alan iyi niyet ilkesine de uygun düşecektir.

Cezir yükseklikleri ve adaları bu tablo ışığında karşılaştırmak ilkinin etkisinin adalara oranla ne kadar düşük kaldığını ortaya koyacaktır. Adaların, sular yükseldiğinde su üstünde kalma özelliği, m.7(4)'te düzenlenen cezir yükseklikleri ve adaları birbirinden ayırır. BMDHS m.13'e göre cezir yüksekliği, sular alçaldığında ortaya çıkıp, yükseldiğinde suyun altında kalan doğal kara yükseltileridir ve bunların en düşük cezir hattı, yalnızca kıta ya da adanın karasularını aşmayan bir uzaklıkta oldukları takdirde esas hat olarak alınabilir.⁸⁶ Dolayısıyla kıyıdan karasularını aşmayan bir mesafede yer alan cezir yüksekliğinin de karasularını genişletme etkisi olabilir ancak bu etki kısıtlıdır. Karasuları genişliğini 12 dm olarak tayin eden bir devletin kıyısının 12 dm açığındaki bir cezir yüksekliği esas hattı taşıyarak en fazla karasularını 12 dm daha öteleyebilir. Genişleyen ikinci 12 dm alandaki yüksekliklerin daha fazla genişletme etkisi yoktur. Böylelikle kıyı devletinin elverişli coğrafi özellikler sayesinde bir cezir yüksekliğinden diğerine sıçramalar yaparak karasularını aşırı genişletmesinin önüne geçilmiş olmaktadır.⁸⁷ Sonuçta cezir yüksekliklerinin kıyıdan en fazla –BMDHS'nin öngördüğü azami karasuları genişliğini esas aldığımızda – 12 dm uzaklığa kadar fazladan deniz alanı kazandırma potansiyeli olduğundan ancak yukarıdaki tablonun yarı değerinde genişlemeleri mümkün kılabilecektir. Öte yandan kıyı

84 ibid s.48, 49

85 REISMAN ve WESTERMAN, 1992, s.106

86 Katar ve Bahreyn arasındaki sınırlandırma davasında UAD her iki devletin de, karasuları taleplerinde çakışan bölgedeki cezir yüksekliklerine esas hattı belirlemek için esas nokta olarak başvurmak istemeleri karşısında iki devletin taleplerinin zorunluluklardan dolayı birbirini etkisizleştirdiğini (nötralize ettiğini) ifade ederek talepleri reddetmiştir. Katar/Bahreyn, 2001, s.101, para.202

87 CHURCHILL ve LOWE, s.48

devletinin bu uzunlukta esas hatlara erişebilmesi için de kıyıdan tam 12 dm açıkta sözü edilen uzunluk boyunca cezir yükseklikleri dizisi olmalıdır ki, bu çok olağan dışı bir kurgudur.

B. SINIRLANDIRMA İHTİLAFLARINA ETKİLERİ

Deniz alanlarının sınırlandırılması, uluslararası deniz hukukunun devletler bakımından hem en önemli, hem de en sert ihtilaflarının yaşandığı konularından biridir. Konunun, ihtilafa taraf devletlerin egemenliğiyle doğrudan ilgili olması bakımından da özel bir hassasiyeti vardır. Bu hassasiyete binaen uluslararası yargı organları çok dikkatli analizler ve formüller ışığında ve imkân olduğu ölçüde objektif ölçütlerle bu ihtilafları çözümlenmektedirler. Hatta oluşturdukları içtihatlar ile uluslararası hukuk metinlerine de yön veren yargı organları⁸⁸, zaman içinde ortak bir tutum ve metot geliştirecek bu alanda hukukun birleştirilmesini büyük ölçüde sağlamışlardır.⁸⁹

Devletlerin deniz alanları kıyılarından başlayarak tayin edileceğinden, her sınırlandırma davasında mahkemeler, öncelikle, ihtilafa taraf devletlerin birbiriyle çakışan deniz alanlarına sebebiyet veren ‘ilgili kıyıların’ tespiti ile başlar. İlgili kıyı kavramının, sınırlandırma yapılmayacak deniz alanlarına bakan kıyı bölümünü, herhangi çakışan hak taleplerine neden olmadığı için dışarıda bırakacağı açıktır.⁹⁰ UAD, Tunus ve Libya arasındaki 1982 tarihli kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin davada tarafların tüm kıyıların değil, sadece ihtilafli deniz altı alanlarının uzantısı olduğu kıyıların esas alınacağını teyit etmiştir.⁹¹ Benzer bir yaklaşımı, Kamerun ve Nijerya arasındaki davada da sergilemiş, Kamerun’un yalnızca Nijerya’ya bakan kıyıları esas alarak Ekvator Ginesi’nin adalarına bakan kıyıları mevcut ihtilafın konusu dışında saymıştır.⁹² Zira UAD her daim ilgili kıyıları belirlerken “gerçek coğrafyaya sadık kalmaya”⁹³ ve “tabiatı yeniden şekillendirmemeye”⁹⁴ özen göstermiştir.

İlgili kıyıların tespitinden sonraki aşama esas hatların belirlenmesidir.⁹⁵ Katar ve Bahreyn arasındaki davada Bahreyn’in adalar saçağı nedeniyle hak iddia ettiği düz esas hatları, her ne kadar Bahreyn’in coğrafi konfigürasyonu içinde olsa da ‘saçak’ olarak nitelenemeyecekleri gerekçesiyle

88 Bu konuda ilk ve en önemli dava UAD’nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarıdır. Bu dava ile ilk kez sınırlandırmanın ‘hakça ilkeler’ ışığında yapılması gerekliliği ortaya konmuş ve bunun etkileri BMDHS’nin kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerine yansımıştır. North Sea Continental Shelf Cases (Alman Federal Cumhuriyeti/Danimarka ve Alman Federal Cumhuriyeti/Hollanda) 1969 ICJ Rep.

89 Bu konuda daha fazla bilgi için: D. TEKİN APAYDIN, “The Evolution and Convergence of Maritime Delimitation: From ‘Equidistance’ to ‘Equitable Equidistance’ *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Vol.2(2), Aralık 2014, 11-45

90 J. SHI, The Wang Tiewa Lecture in Public International Law – Maritime Delimitation in the Jurisprudence of the International Court of Justice, *Chinese Journal of International Law*, 9 (2010) 271-291, para.12

91 Continental Shelf Case (Tunus/Libya Arap Cemahiriyesi) 1982 ICJ Rep. s.61, para.75

92 Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Kamerun/Nijerya: Ekvator Ginesi müdahil) 2002 ICJ Rep. s.442-443, para.291

93 Continental Shelf Case (Libya Arap Cemahiriyesi/Malta) 1985 ICJ Rep. s.45, para.57

94 Alman Federal Cumhuriyeti/Danimarka ve Alman Federal Cumhuriyeti/ Hollanda, 1969, s.49, para.91

95 SHI, para.14

reddeden UAD, somut olayın hem Norveç'in durumundan hem de BMDHS'deki tanımlanandan farklı olduğuna hükmetmiştir.⁹⁶

Günümüzde, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, uygulanması konusunda uluslararası yargı organları arasında yaygın görüş birliği olan metoda göre: ilgili kıyılar ve esas hatların tespitini müteakip eşit uzaklık yöntemi uyarınca 'geçici bir ortay hat' çizilir ve bu hat, 'özel durumlar' ya da –artık evrildiği haliyle – 'ilgili durumlar' değerlendirilerek 'hakça bir sonuç' arayışı ışığında gerek görülürse tadil edilir. Son aşamada ortaya çıkan sınırlandırma çizgisinin orantısız olup olmadığına bakılır. Bu 'orantısızlık testi' UAD tarafından Romanya ve Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında şu şekilde ifade edilmiştir: “[belirlenen çizginin] her bir devletin kıyı uzunluklarıyla deniz alanlarının oranında *belirgin* orantısızlık olması sebebiyle hakça olmayan bir sonuca neden olmaması”.⁹⁷ Bu tür bir orantısızlık tespit edilirse sınırlandırma çizgisi yine gereği şekilde tadil edilerek nihai sınırlandırma çizgisine erişilir. Bu üç aşamalı metod Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (UDHM/ITLOS) tarafından da benimsenmiş olup uygulanmaktadır.⁹⁸

Eşit uzaklık yöntemiyle ortay hattın tespiti esas hatlar referans alınarak yapılır. Düz esas hatlar uygulamaları özellikle çatışan deniz alanlarına ilişkin karşılıklı hak iddialarının çözülmesinde öncelikli başvuru olan eşit uzaklık çizgisini düz esas hatlar kullanan devlet lehine açıkça ve hakça olmayan bir şekilde bozma potansiyeline sahip olabilir.⁹⁹ Özellikle Ege Denizi'ndeki gibi bazı sıra dışı özellikler arz eden coğrafi konfigürasyonlarda bu tür bir düz esas hatlar kullanımı diğer devlet ya da devletler bakımından hakça ilkelere açıkça aykırı sonuçlara götürebilir.¹⁰⁰ Bu nedenle düz esas hatlar yöntemine başvuran devletlere karşı bilhassa ilgili bölge devletleri tarafından yapılan itirazlar, bu esas hatlar uygulamalarının uluslararası geçerliliği değerlendirilirken öncelikli olarak dikkate alınmalıdır.

C. AÇIK DENİZ VE ULUSLARARASI DENİZ YATAĞINA ETKİLERİ

Uluslararası sular, BMDHS m.86'da “bir devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına veya içsularına veya bir takımada devletin takımadada sularına dâhil olmayan tüm deniz alanları” olarak tanımlanmıştır.¹⁰¹ Maddede de ifade edildiği gibi, açık denizi tanımlayan ve sınırlayan, ulusal yetkiye tabi sulardır. Bu nedenle ulusal deniz alanlarının artışı, uluslararası suların azalmasına sebep olmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği, BMDHS ile ilk defa kodifiye edilen MEB

96 Katar/Bahreyn, 2001, s.103, para.214

97 Maritime Delimitation in the Black Sea (Romanya/Ukrayna) 2009 ICJ Rep. s.103, para.122

98 Örneğin: Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladeş/Myanmar), ITLOS Reports 2012 ve Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration between Bangladesh and India, ITLOS, Award, 07 July 2014

99 V. PRESCOTT ve C. SCHOFIELD, “Undelimited Maritime Boundaries of the Asian Rim in the Pacific Ocean”, International Boundaries Research Unit, Maritime Briefing, Vol. 3(1), 2001, s.3

100 Deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakça ilkelere dair: M.E. BÜYÜK, Uluslararası Hukukta Hukukun Genel İlkeleri (On İki Levha, İstanbul, 2018) s.286-293; TEKİN APAYDIN, s.11-45

101 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde yer alan tanıma, 1982 BMDHS ile getirilen yeni deniz alanları olan MEB ve takımadada suları da dâhil edilmiştir.

alanlarının açık denizlere etkisidir. MEB kavramının ve rejiminin düzenlenmesi deniz hukuku bakımından bir devrim niteliğinde olup, bunun neticesinde açık deniz alanlarının neredeyse üçte biri ulusal yetkiye tabi kılınmıştır.¹⁰² Yine açık denizlerin yaklaşık yüzde onu, BMDHS ile düzenlenen 200 dm'nin ötesine uzanan genişletilmiş kıta sahanlıkları üzerinde yer almaktadır.¹⁰³ Adalar saçağı temelli düz esas hatların da, her ne kadar MEB'e nazaran daha düşük ölçekli olsa da, benzer bir etkisi olup, dolaylı olarak açık deniz alanlarının yüzölçümünü küçülebilmektedirler.

Grotius'un '*mare liberum*' öğretisinin¹⁰⁴ bir yansıması olarak üzerinde ulusal yetki ya da kişisel mülkiyet kurulması mümkün olmayan açık deniz alanları¹⁰⁵, tüm devletlere başta seyrüsefer serbestisi olmak üzere pek çok serbesti tanımaktadır.¹⁰⁶ Bu alanın daralması, bazı açık deniz alanlarının ortak kullanım alanı olmaktan çıkıp, kıyı devletlerine tahsisi anlamına gelmektedir. Ancak bu ifadeyi temkinli kullanmakta fayda vardır; zira BMDHS düzenlemelerinde MEB alanlarında seyrüsefer ve üst uçuş serbestisi ile denizaltı kablo ve boru döşeme serbestisi, bir takım kısıtlara tabi olmak üzere muhafaza edilmiştir.¹⁰⁷ Buna karşın, Birleşik Krallık Balıkçılık Davası'ndaki itirazlarında, normal esas hat yerine düz esas hatların kullanılmasının etkisi üzerinde durmuş; esas hatların Norveç karasularını genişletmesi nedeniyle Britanyalı balıkçıların kullanımına açık olan açık deniz alanlarının azaldığına işaret etmiştir.¹⁰⁸

Bir başka boyutu ile ele alındığında, açık denizlerde gemiler için öngörülen 'tek bayrak' prensibi uyarınca bu gemiler üzerinde bayrak devletinin hukuki, idari ve cezai yetkisi teyit edilmiştir.¹⁰⁹ Öte yandan ülkesellik prensibi gereği kural olarak karasularının bitimine kadar uzanan kıyı devletinin yetkileri, MEB ihlalleri söz konusu olduğunda ülkesellik-ötesi (extra-territorial) bir niteliğe bürünür. BMDHS m.27(5)'te öngörüldüğü üzere karasularına girmeden önce işlenmiş suç kategorisinde MEB ihlalleri iki istisnadan biri¹¹⁰ olarak gösterilmiş ve kıyı devletinin bunlar üzerindeki yetkisi açıkça düzenlenmiştir.

Ancak ulusal deniz alanlarının artışının etkisi sadece açık deniz alanlarının azalmasından ibaret değildir. Deniz alanlarının düz esas hatlar vesilesiyle tayini, derin deniz/okyanus tabanını (Saha)

102 ROTHWELL ve STEPHENS, s.82

103 CHURCHILL ve LOWE, s.207

104 "Deniz öyle bir alandır ki, özel mülkiyete konu olmaz ve toprak gibi işgal edilemez. [...] Antik zamanlardaki filozofların, şairlerin ve hukukçuların yazmış olduklarından beri açıkça bilinmektedir ki, deniz sahipsiz bir şeydir; ya da kavimler hukukuna göre deniz kamusaldır, yani herkesindir. [...] Cicero'nun dediği gibi, o herkes kullanabilsin diye yaratılmıştır. Bu gerçeği Romalı şairler gibi Romalı hukukçular da teslim eder. Gene Roma hukukuna göre, bir denizin kıyısı da kıyıda ki ülkenin halkına aitti. Balıkçılık ve denizcilik bu halk için bir haktır" Grotius'un bu görüşleri ve eserleri için bakınız: H.H. ERKİNER, "Uluslararası Hukuk Düşüncesinde Klâsik Öğretinin Kuruluşu: Hugo Grotius ve Postgrotien Yazarlar Samuel von Pufendorf, Richard Zouche, Cornelius van Bynkershoek ve Samuel Rachele İlişkin İnceleme ve Değerlendirme" MÜHF – HAD, Vol.18(3), 2012, 3-142, 30

105 BMDHS Madde 89

106 Bunlar: üst uçuş serbestisi, denizaltı kablo ve boru döşeme serbestisi, yapay adalar ve tesisler inşa etme serbestisi, balıkçılık yapma serbestisi ve bilimsel araştırma yapma serbestisi olarak BMDHS m.87'de sayılmıştır.

107 BMDHS Madde 58

108 CHURCHILL ve LOWE, s.34

109 BMDHS Madde 92

110 Diğer istisnai düzenleme Kısım XII'de düzenlenen deniz çevresinin korunmasına ilişkin ihlallerdir.

da küçülmektedir. Saha'nın bir deniz alanı olarak ortaya çıkışını ve deniz alanlarının evrimini Kıvılcım şu şekilde aktarmaktadır:

İkinci Dünya Savaşı ertesi dönemde teknolojideki gelişmeler, okyanus dibindeki madenlerin özellikle manganez yumrularının keşfi ile, deniz hukuku bir satıh hukuku olmaktan çıkıp üç boyutlu nitelik kazanmıştır. Bu süreçte teknolojik gelişme açık denizin kamusal algılanışını dönüştürmüş, devletlerin egemenlikleri altındaki suları, yeni hukuki rejimlerin geçerli olduğu serbest ekonomik bölge, kıta sahanlığı benzeri alanların tanımlanmasıyla adım adım arttırmaları, daha önceden açık deniz olarak bilinen alanı aşamalı olarak daraltmıştır.¹¹¹

Saha, kıta sahanlıkları ile belirlenebilir hale gelir. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin kıta sahanlığının dış sınırının tespitine ilişkin getirmiş olduğu 200 metre derinlik veya 'işletilebilir derinlik' kriteri, teknolojinin gelişimi karşısında işletilebilirliğin giderek artması nedeniyle sınırlandırma fonksiyonunu ifa edemez hale gelmiştir.¹¹² Nitekim bu düzenleme muhafaza edilecek olursa kıta sahanlığı sınırları git gide artarak nihayetinde tüm okyanus tabanı kıyı devletleri arasında bölünmüş olacaktı. Hatta "coğrafyanın azizliği ve sömürgecilik tarihi de göz önünde bulundurulduğunda, eşit uzaklık yöntemine göre sınırlandırılmaların yapılacağını varsaydığımızda, muhtemelen birkaç zengin devlet aslan payını kapmış olacaktı".¹¹³ Bu değişken¹¹⁴ ve 'sınırlayamayan' sınırlama ölçütleri BMDHS ile terkedildi ve yeni düzenleme ile kıta sahanlığının dış sınırı, kıyı devletinin münferit coğrafi yapılanmasından bağımsız olarak esas hatlardan başlayarak ölçülecek 200 dm uzunluk olarak tespit edildi ve istisnai hallerde en fazla 350 dm'ne kadar genişletilebileceği kabul edildi.¹¹⁵ Bu yeni düzenleme ile deniz hukuku bakımından coğrafi bir kavram olmaktan çıkıp hukuki bir niteliğe bürünen kıta sahanlığı, çoğu deniz alanları gibi esas hatlar ile belirlenebilir özelliğe büründü. Bu nedenle düz esas hatların kullanımından doğrudan etkilenen kıta sahanlığı, dolaylı olarak Saha'nın küçülmesine de etki edebilir hale geldi.

Saha'nın daralması, açık denizlerin daralmasından her şeyden önce kavramsal olarak farklılık göstermektedir. Geçmişte '*res nullius*' ve '*res communis*' kavramlarıyla ilişkilendirilmiş olan açık denizler 'insanlığın ortak malı'¹¹⁶ olarak müşterek kullanım alanı addedilirken, Saha ve Saha'nın kaynakları hukuken 'insanlığın ortak mirası' olarak nitelenmiştir.¹¹⁷ Her ne kadar uluslararası mevzuatta ya da içtihatlarda yerleşik bir tanımı olmasa da insanlığın ortak mirası kavramını tanımlamak için doktrinel çabalar süregelmiştir. Kıvılcım, farklı alanlarda uygulama alanı bulmuş bu kavramın Kiss'in ifadesiyle: "yeryüzü kaynaklarının daha iyi korunması ve paylaşımı için

111 Z. KIVILCIM, Uluslararası Kamu Hukukunda İnsanlığın Ortak Mirası (On İki Levha, İstanbul, 2010) s.8

112 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi Madde 1

113 CHURCHILL ve LOWE, s.225

114 Her devletin sularının 200 metre derinliğe ulaştığı alan farklı olup, bu tamamen jeolojik ve coğrafi koşullara bağlıdır. Öte yanda 'işletilebilir derinlik' kıyı devletinin teknolojik gelişimine bağlı olarak zaman içinde sürekli değişen bir kıta sahanlığı dış sınırı formülüdür.

115 BMDHS Madde 76

116 KURAN, s.275

117 BMDHS Madde 136

insanlarının ortak menfaatlerinin cisimleştiği” bir rejimi kapsadığını aktarmıştır.¹¹⁸ Kavramın içeriğini doldurmak için Malta Büyükelçisi Arvid Pardo'nun 1967 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada yer alan önerilerine bakmak gerekir. Bu önerileri deniz hukuku özelinde Saha'ya uyarladığımızda: Saha üzerinde egemenlik hakkı iddia edilemeyeceği; Saha'nın barışçıl amaçlarla kullanılması gereği; Saha'da madencilik faaliyetlerinden elde edilecek kazancın eşit olarak dağıtılması gereği; ve Saha'nın uluslararası bir kuruluş vasıtasıyla yönetilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.¹¹⁹

İnsanlığın ortak malı olma, öncelikle, sorumlu kullanma, hakça faydalanma, barışçıl amaçlarla kullanma ilkeleriyle sınırlanabilir. İnsanlığın ortak mirası ise buna ilaveten uluslararası dayanışma ve işbirliğinin ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluğunun daha yoğun olmasını gerektirir. İlki kullanmada sorumluluk gerektirirken, ikincide faydalanmanın yanı sıra mirası gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğu da söz konusudur. Denebilir ki insanlığın ortak mirası kavramı sürdürülebilirlik kaygısının daha çok ön plana çıktığı bir kavramı ifade eder.

Sürdürülebilir kalkınmaya¹²⁰ ilişkin uygulanmakta olan özel ilkeleri tespit etmeyi amaçlayan Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Hakkında Yeni Delhi Bildirgesi'nin tespit ettiği birinci ilke¹²¹ devletlerin doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamak görevine ilişkindir.¹²² Bu ilke zarar vermeme prensibi, devletlerin kendi doğal kaynaklarını sürdürülebilir şekilde yönetmek ve insanlığın ortak ilgisini oluşturan doğal çevreyi korumak görevi ile birleştirilmiştir. ‘İnsanlığın ortak ilgisi’ kavramı, ‘insanlığın ortak mirasına’ nazaran kamusal yönü daha baskın olan ve mülkiyeti bertaraf eden nitelikte bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.¹²³ Ne var ki, sonuç olarak her iki kavram da ortak kaynakların kullanımıyla ilgilidir¹²⁴ ve bu kullanım insanlığın ortak çıkarları gözetilerek belirli ilkelere bağlanmıştır. Düz esas hatların adalar saçağı argümanı ile liberal yorumlanarak kullanımı, kıta sahanlığı sınırlarını genişleteceği için Saha'yı, yani insanlığın ortak mirasını, kısmen gasp etme sonucunu doğurur. Düz esas hatlar

118 A. KISS, “La Notion de patrimoine commun de l’humanité”, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, 1982/II, s.230, aktaran: KIVILCIM, s.1

119 S. BEKTAŞ, Uluslararası Deniz Yatağının İşletilmesi ve Deniz Yatağı Uluslararası Otoritesi (Legem, Ankara, 2017) s.63

120 “Sürdürülebilir kalkınmanın en çok başvurulan tanımı, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 Ortak Geleceğimiz (*Our Common Future*) Raporunda veya daha sık anılan adıyla *Brudtland* Raporunda yer almaktadır. Raporda sürdürülebilir kalkınma, ‘Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın karşılayan kalkınma’ şeklinde tanımlanmıştır.” M. SARİBEYOĞLU SKALAR, Uluslararası Hukuk ve Sürdürülebilir Kalkınma (Beta, İstanbul, 2015) s.3

121 Bu Bildirge ile tespit edilen diğer ilkeler şöyledir: Hakkaniyet ilkesi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması; Ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi; İnsan sağlığı, doğal kaynaklar ve ekosistemlere ihtiyatlı yaklaşım ilkesi; Kamu katılımı ilkesi ve bilgiye ve adalete erişim; İyi yönetim ilkesi; Özellikle insan hakları ve sosyal, ekonomik ve çevresel amaçlara ilişkin olarak entegrasyon ve karşılıklı ilişki ilkesi. Bunlara ilişkin daha detaylı bilgi için: SARİBEYOĞLU SKALAR, s.110-167

122 International Law Association (ILA), New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 02 April 2002
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/534/20/PDF/N0253420.pdf?OpenElement> (erişim tarihi: 07.01.2019)

123 SARİBEYOĞLU SKALAR, s.115

124 Bu karşılaştırmaya ilişkin daha fazla bilgi için: SARİBEYOĞLU SKALAR, s.115-117

yöntemine başvuracak devletlerin, Yeni Delhi Bildirgesi'nin tespit ettiği prensipleri gözeterek esas hatların tespitinde sorumlu davranmaları gerekmektedir.

V. SONUÇ

Deniz alanlarının tespit edilebilmesi ve bu alanlarda devletlerin çıkarılan hak talepleri olduğunda bu alanların sınırlandırılması, uluslararası deniz hukukunun en birincil konularındandır. Her iki konunun çözüme vardırıılmasında da esas hatların belirleyici rolü vardır. Uluslararası deniz hukukuna 1951'deki Balıkçılık Davası ile giren düz esas hatlar uygulaması, ilk olarak 1958 Cenevre KBBS'de, daha sonra da 1982 BMDHS'de düzenlenmiştir. Ancak mevcut içtihat ya da düzenlemeler, özellikle 'adalar saçağı' söz konusu olduğunda kavramın nasıl yorumlanması gerektiği ya da bu durumun varlığı halinde düz esas hatların nasıl uygulanacağına dair detaylı ve yol gösterici işaretler sunmamaktadır. Eldeki belirteçler ise, kendileri tanımlanmaya muhtaç ifadeler ile formüle edilmiş olmalarından dolayı pek çok soruyu cevapsız bırakmaktadır.

Düz esas hatlar yöntemi asıl olarak, tabiatın zorlu formasyonları karşısında deniz alanlarının daha kolay belirlenebilmesi amacını taşımaktadır ve UAD içtihatlarında normal esas hatların bir istisnası ve kısıtlı hallerde başvurulabilecek bir yöntem olarak nitelenmiştir. İroniktir ki, aynı zorlu coğrafi konfigürasyonlar, adalar saçağı da dâhil olmak üzere pek çok kavram ve durumu kesin tanımlara sığdırmaktan alıkoymuştur. Bununla amaçlanan atipik ya da sıra dışı özellikler gösteren coğrafyalara sahip devletlerin tanım dışı kalarak hakça olmayan sonuçlarla karşılaşmasının önüne geçmektir. Bu tür durumlar bilhassa devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasını ihtiva eden ihtilaflarda kritik sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla adalar saçağı kavramının bir nebze bilinçli muğlaklığı, devlet uygulamalarında çok ayrık yönlerde farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılıkların bir kısmı uluslararası hukuk bakımından kabul edilebilirlik sınırını aşmaktadır ve kimi zaman ilk bakışta fark edilmeyen etkiler doğurmaktadır. Yani 'hakçalıktan' ödün vermemek için 'hakçalıktan uzak' sonuçlara maruz kalmak mümkündür.

Reisman'ın çarpıcı bir şekilde ifade ettiği gibi, özellikle 1958 sonrası uygulamalarda düz esas hatların yayılmacı politikalara alet edildiği ve "gelişigüzel uygulamalarla gitgide artan büyüklükte kıyıya yakın suların bu yöntemle içsulara katılarak, diğer tüm deniz alanlarının açık denize doğru itildiği gözlemlenmektedir."¹²⁵ Bu vakta, sadece devletlerin deniz ülkelerini genişletmek vasıtasıyla bir nevi ülke kazanımı sağlamalarını değil, diğer ulusal yetkiye tabi deniz alanlarını da aynı ölçüde büyütme anlamına gelmektedir.

125 W.M REISMAN'ın moderatör olarak yaptığı açılış konuşması. G. S. WESTERMAN, "Straight Baselines in International Law: A Call for Reconsideration" *American Society of International Law Proceedings* 82 (1988) 260-277, s.261 https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrJS9PDUtdcMBAAXzIDjgx;_ylu=X3oDMTByMWk2OWNtBGNvbG8DaXIyBHBvcwMyBHZ0aWQDBHNIYwNzcg-/RV=2/RE=154.715.8084/RO=10/RU=http%3a%2f%2fdigitalcommons.pace.edu%2fcgi%2fviewcontent.cgi%3farticle%3d1229%26context%3dlawfaculty/RK=2/RS=VVaPQ3crpvtPIOFdVyWG3kQeQls-&httpsredir=1&article=1229&context=lawfaculty (erişim tarihi: 02.01.2019)

Bu durumun, eğer varsa başka bir devletle sınırlandırma ihtilafı üzerine etkileri ciddi boyutlara ulaşabilir. Adalar saçağı kavramının uygulaması, Ege Denizi örneği üzerinden değerlendirildiğinde kavramın belirsizliğinin getirdiği sorunların boyutu daha net anlaşılabilir. Yunanistan'ın bu kavrama istinaden Ege'deki tüm adaları kapsayacak şekilde düz esas hatlar çizmesi mümkün müdür? Bunun mümkün olması durumunda, bugünkü sınırlandırma davalarının genel sistematığı uyarınca, deniz alanlarının sınırlandırılmasına bu esas hatlar üzerinden başlanarak eşit uzaklık yöntemine göre çizilecek bir geçici hat ile başlanacaktır. Bu aşamadan sonra özel ya da ilgili durumların hakça bir çözüme ulaşabilmek gayesiyle göz önünde bulundurularak geçici hatta yapılabilecek düzeltmelerin 'hakçalık' adına pek bir anlam ifade etmeyeceği açıktır. Bu nedenle esas hat uygulaması kritik önemi haiz bir konu haline gelmektedir.

Bu çalışmanın konusunun Ege Denizi deniz alanları sınırlandırmasına hasredilmemiş olması nedeniyle bu konu üzerinde derin analizler yapılmayacaktır. Ancak mevcut yasal gerekliliklere bakıldığında, yukarıdaki senaryonun uluslararası hukuka uygunluğu oldukça şüphelidir. Her şeyden önce Yunanistan'ın adaları saçak halinde dizilmiş ve 'kıyıda fark edilir ölçüde sapmayan' bir formasyonda değildir. Tüm adaları kapsayacak düz esas hatların kıyıda sapma gösterme açısı 'makul' sınırları tereddütsüz aşacaktır.

Dahası bu adaların Yunanistan ana kıyılarına yeter derecede yakın bağlı olmaları koşulu da karşılanamamaktadır. Hatta coğrafi yakınlık açısından adaların bir kısmının Türkiye kıyılarına yakın bağlı olabileceği söylenebilir. Yunanistan'ın bölgeye özgü olası bir ekonomik çıkar argümanı da BMDHS m.7(5) uyarınca mesnetsiz kalacaktır, çünkü bu tür bir olgunun dayanak teşkil edebilmesi için 'gerekliliği ve önemi uzun bir teamül ile açıkça kanıtlanmış' olmalıdır. Türkiye hiçbir zaman bunu kabul etmemiş, Lozan Antlaşması'nda da öngörüldüğü üzere ekonomik kaynakların paylaşımı bakımından 'denge' politikasını savunmuştur.¹²⁶

Öte yandan bu tür bir esas hatlar uygulaması Türkiye'nin açık denizlere erişimini orantısız bir şekilde güçleştirecek¹²⁷; hatta Boğazlar trafiği göz önüne alındığında tüm uluslararası camianın¹²⁸ açık denizlere erişimini kesecektir. Uluslararası deniz hukukunun en ön planda tuttuğu değerlerden biri olarak korunan seyrüsefer serbestisini zedeleyecek bu tür bir uygulama uluslararası hukukta kabul görmeyecektir.

Norveç'in uzun yıllar düz esas hatlar uygulamasına karşı çıkmamış olan Birleşik Krallık'ın aksine, Türkiye, Yunanistan'ın benzer iddialarına her zaman, istikrarını bozmaksızın karşı çıkmıştır. Türkiye'nin böylesi ısrarlı itiraz tutumu, ulusal çıkarları bizzat etkilenen bir devletin itirazı olması nedeniyle olası bir düz esas hatlar uygulamasının uluslararası hukuk nezdinde geçerliliğini

126 KURAN, s.240

127 Bu durumda özellikle büyük bir liman kenti olan İzmir'in ticari gücü azalacak, gemiler Türk karasularını kat ederek ancak Akdeniz'de açık denize ulaşabilecektir.

128 Bu durumda Boğazlar üzerinden Karadeniz'e gidip gelecek gemiler Ege Denizi'nde ya Yunan ya da Türk sularından geçmek ve bu iki ülkeden birinin karasuları düzenlemelerine tabi olmak durumunda kalacaklar, açık deniz serbestilerinden mahrum olacaklardır.

etkileyecektir.¹²⁹ Yunanistan, bu koşullar altında bütün Ege'yi iç sular olarak kapatmak için Ege Adaları'nı esas alarak düz esas hatlar çizemez ve takımada devleti olmadığı için de esas hatların çiziminde takımada rejiminden yararlanamaz.¹³⁰ Belki bugün Yunanistan için değil, ama yarın başka bir coğrafyada, var olan kurallara eşdeğer aykırılık gösteren bir durumda başka bir devletin düz esas hatlar metodu uygulamasının önünde hangi engel vardır?

Herhalde uluslararası deniz hukukunun en büyük zorluklarından biri benzersiz özelliklerde coğrafyalar için standart kurallar oluşturulmaya çalışılmasıdır. Ancak bu yapılırken bir tarafta hakça ilkeler, diğer yanda hukuk kurallarının belirliliği ve öngörülebilirliği gözetilmelidir. Unutulmamalıdır ki, uluslararası hukuk devletlerin doymak bilmez egemen arzularına karşı düzen oluşturma çabasında olan bir yapıdır ve bu çaba nihayetinde insanlığın ortak çıkarı gereğidir.

Kaynakça

Uluslararası Metinler:

1958 Cenevre Kararları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

International Law Association (ILA), New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 02 April 2002

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/534/20/PDF/N0253420.pdf?OpenElement> (erişim tarihi: 07.01.2019)

Davalar:

The Anglo-Norwegian Fisheries Case (Birleşik Krallık/Norveç) 1951, ICJ 116

North Sea Continental Shelf Cases (Alman Federal Cumhuriyeti/Danimarka ve Alman Federal Cumhuriyeti/Hollanda) 1969, ICJ Rep.

Continental Shelf Case (Tunus/Libya Arap Cemahiriyesi) 1982, ICJ Rep.

Continental Shelf Case (Libya Arap Cemahiriyesi/Malta) 1985, ICJ Rep.

Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nikaragua müdahil) 1992, ICJ Rep.

Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Katar/Bahreyn) 2001, ICJ Rep.

Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Kamerun/Nijerya: Ekvator Ginesi müdahil) 2002, ICJ Rep.

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romanya/Ukrayna) 2009, ICJ Rep.

Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladeş/Myanmar), ITLOS Reports 2012

Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration between Bangladesh and India, ITLOS, Award, 07 July 2014

¹²⁹ Konunun hakça ilkelere aykırılık boyutu ile ilgili kısım bu çalışma kapsamında bütünlüğün sağlanması amacıyla değerlendirme dışında bırakılmaktadır.

¹³⁰ S.H. BAŞEREN, Ege Sorunları (TÜDAV Yayınları No:25, Ankara, 2006) s.134

Kitap, Makale ve Raporlar:

- A Manual on Technical Aspects of the United Nations Convention on the Law of the Sea – 1982 (TALOS Manual), Special Publication No.51 (4. Baskı, International Hydrographic Bureau, Monaco, Mart 2006)
- ABASS, A., Complete International Law: Texts, Cases and Materials (OUP, New York, 2012)
- ALEXANDER, L. M. “Baseline Delimitations and Maritime Boundaries”, *Virginia Journal of International Law*, Vol.23(4), 1983, 503-536
- ANDERSON, D., Modern Law of the Sea – Selected Essays (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008)
- BAYKAL, F.H., Deniz Hukuku Çalışmaları (Alfa, İstanbul, 1998)
- BEKTAŞ, S., Uluslararası Deniz Yatağının İşletilmesi ve Deniz Yatağı Uluslararası Otoritesi (Legem, Ankara, 2017)
- BÜYÜK, M.E., Uluslararası Hukukta Hukukun Genel İlkeleri (On İki Levha, İstanbul, 2018)
- CHEN, L., An Introduction to Contemporary International Law: A Policy Oriented Perspective (2. baskı, Yale University Press, New Haven, 2000)
- CHURCHILL, R.R. ve LOWE, A.V., The Law of the Sea (3. Baskı, Manchester University Press, Manchester, 2014)
- DIXON, M., Textbook on International Law (7. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2013)
- ERKİNER, H.H., “Uluslararası Hukuk Düşüncesinde Klâsik Öğretinin Kuruluşu: Hugo Grotius ve Postgrotien Yazarlar Samuel von Pufendorf, Richard Zouche, Cornelius van Bynkershoek ve Samuel Rachel’e İlişkin İnceleme ve Değerlendirme” MÜHF – HAD, Vol.18(3), 2012, 3-142
- FITZMAURICE, G., The Law and Procedure of the International Court of Justice, vol. I (Cambridge University Press, Cambridge, 1995)
- HODGSON, R. and ALEXANDER, L. “Toward an Objective Analysis of Special Circumstances”, Law of the Sea Institute Occasional Paper No.13, 1971
- KAYA, İ., Uluslararası Hukukta Temel Belgeler (3. Baskı, Seçkin, Ankara, 2016)
- KISS, A., “La Notion de patrimoine commun de l’humanité”, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, 1982/II
- KIVILCIM, Z. Uluslararası Kamu Hukukunda İnsanlığın Ortak Mirası (On İki Levha, İstanbul, 2010)
- KOPELA, S., Dependent Archipelagos in the Law of the Sea (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2013)
- KURAN, S., Uluslararası Deniz Hukuku (4. Baskı, Beta, İstanbul, 2014)
- LOKITA, S. “The Role of the Archipelagic Baselines in the Maritime Boundary Delimitation”, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, The United Nations, New York, 2010
http://www.un.org/depts/los/nippon/unff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/lokita_0910_indonesia.pdf (erişim tarihi: 27.12.2018)
- Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, United Nations, “The Law of the Sea: Baselines” (United Nations, New York, 1989)
- ÖZMAN, A., Deniz Hukuku I (Turhan Kitabevi, Ankara, 2006)
- PRESCOTT, V. “Straight and Archipelagic Baselines”, G. BLAKE ed. Maritime Boundaries and Ocean Resources içinde kitap bölümü (Barnes & Noble Books, New Jersey, 1987)
- PRESCOTT, V. and SCHOFIELD, C. “Undelimited Maritime Boundaries of the Asian Rim in the Pacific Ocean”, International Boundaries Research Unit, Maritime Briefing, Vol. 3(1), 2001
- QURESHI, W. A., “State Practices of Straight Baselines Institute Excessive Maritime Claims”, *Southern Illinois University Law Journal*, Vol.42(3), 2018, 421-450

- REISMAN, W.M. ve WESTERMAN, G.S. “Straight Baseline Claims of States”, *Straight Baselines in International Maritime Boundary Delimitation* içinde kitap bölümü (Palgrave Macmillan, London, 1992)
- ROTHWELL, D.R. ve STEPHENS, T., *The International Law of the Sea* (Hart Publishing, Oxford, 2012)
- SARİBEYOĞLU SKALAR, M., *Uluslararası Hukuk ve Sürdürülebilir Kalkınma* (Beta, İstanbul, 2015)
- SIMMONS, C. R., *The Maritime Zones of Islands in International Law* (Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1979)
- TANAKA, Y., *The International Law of the Sea* (Cambridge University Press, Cambridge, 2012)
- TEKİN APAYDIN, D. “The Evolution and Convergence of Maritime Delimitation: From ‘Equidistance’ to ‘Equitable Equidistance’ Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Vol.2(2), 2014, 11-45
- TOMKA, P., Speech by the President of the International Court of Justice, to the Sixth Committee of the General Assembly, 02.11.2012
<http://www.icj-cij.org/presscom/files/6/17156.pdf> (erişim tarihi: 09.01.2019)
- US Department of State, Bureau of Intelligence and Research, “Limits in the Seas No:23 Straight Baselines: United Kingdom” 26 June 1970
<https://www.state.gov/documents/organization/61604.pdf> (erişim tarihi: 27.12.2018)
- WESTERMAN, G. S. “Straight Baselines in International Law: A Call for Reconsideration” *American Society of International Law Proceedings* 82 (1988) 260-277
https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://r.search.yahoo.com/_ylt=AwrJS9PDUTdcMBAAXzIDjgx;_ylu=X3oDMTByMWk2OWNtBGNvbG8DaXIyBHBvcwMyBHZ0aWQDBHNIYwNzcg—/RV=2/RE=154.715.8084/RO=10/RU=http%3a%2f%2fdigitalcommons.pace.edu%2fcgi%2fviewcontent.cgi%3farticle%3d1229%26context%3dlawfaculty/RK=2/RS=VVaPQ3crpvtPIOFdVyWG3kQeQls-&httpsredir=1&article=1229&context=lawfaculty (erişim tarihi: 02.01.2019)